

Asiantuntijalausunto  
18.5.2026

Lausunnonantaja: Itä-Suomen yliopisto  
Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/19124/2025

## **Lausunto edunvalvontalainsäädännön ajantasaistamisen jatkohankkeen työryhmän mietinnöstä**

### **Sosiaali- ja terveydenhuollon asioiden hoitamiseen liittyvän edunvalvojan ja edunvalvontavaltuutetun tehtävän tallentaminen holhousasioiden rekisteriin.**

#### **Lausunto ehdotetuista säännöksistä:**

Edunvalvojan ja edunvalvontavaltuutetun sosiaali- ja terveydenhuollon asioita koskevan yleisen edustuskelpoisuuden tallentaminen holhousasioiden rekisteriin on parannus tämänhetkiseen oikeustilaan.

Edunvalvojalle annettava yleinen kelpoisuus edustaa päämiestä hänen sosiaali- ja terveydenhuoltoaan koskevissa asioissa merkitsee kuitenkin huomattavaa puuttumista yksilön itsemääräämisoikeuteen, vaikka edunvalvojan edustusoireus on luonteeltaan toissijaista. Tästä syystä edunvalvojalle annettavaan yleiseen edustuskelpoisuuteen tulee suhtautua pidättyvästi. Onkin oletettavaa, että tuomioistuint tulevat määräämään edustuskelpoisuuden yhä useamman asiakohtaisesti, mikä vähentää yleisten kelpoisuuden käyttöä. Kehitys, jossa edunvalvonnan tarpeessa olevan henkilön itsemääräämisoikeuteen puuttumista pyritään välttämään, on jo selkeästi nähtävissä toimintakelpoisuuden rajoitusten ja vajaavaltaiseksi julistamisten olennaisena vähenemisenä (Maistraattirekisterien avoin tieto: Toimintakelpoisuudeltaan rajoitetut).

Tämä kehitys johtanee siihen, ettei sosiaali- ja terveydenhuollossa voida varmistua holhousasioiden rekisteristä edunvalvojan kulloisestakin edustuskelpoisuudesta ehdotuksessa ajatellulla tavalla. Näin ollen rekisteri palvelisi lähinnä vain tilanteissa, joissa henkilön sosiaali- ja terveydenhuollon asioita hoitaa edunvalvontavaltuutettu, joille on tavanomaista antaa edunvalvontavaltuutuksella yleinen kelpoisuus henkilöä koskeviin asioihin.

Jotta ehdotettu muutos palvelisi tarkoitustaan ja lisäisi oikeusvarmuutta myös edunvalvontatilanteissa, tulisi holhousasioiden rekisteriin merkitä edunvalvojien ja edunvalvontavaltuutettujen yleisten edustuskelpoisuuksien lisäksi myös edunvalvojien sellaiset sosiaali- ja terveydenhuollon asioiden hoitamiseen liittyvät *asiakohtaiset* tehtävät, jotka ovat voimassa *toistaiseksi*.

Lisäksi holhousasioiden rekisteriin tehtävästä kirjauksesta tulisi käydä *yksiselitteisesti* ilmi edunvalvojan edustusoireuden *toissijaisuus*. Tämä on ensiarvoisen tärkeää, jotta rekisteriin tehty kirjaus ei erehdytä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöitä, edunvalvontavaltuutettuja tai edunvalvojia luulemaan edunvalvonnassa olevan henkilön menettäneen toimivaltaansa sellaisissakin henkilöä koskevissa asioissa, joiden merkityksen hän kykenee ymmärtämään.

## **Edunvalvontavaltuutetun esteellisuusperusteiden väljentäminen.**

### **Lausunto ehdotetuista säännöksistä:**

Ehdotettu muutos, jonka nojalla valtuuttaja voisi edunvalvontavaltakirjaan otettavalla määräyksellä laajentaa edunvalvontavaltuutetun oikeutta edustaa valtuuttajaa tietyissä sukulaisuussuhteissa ilman esteellisyyden syntymistä, on parannus nykyiseen oikeustilaan.

Käytännössä valtuuttaja ja valtuutettu ovat usein saman suvun jäseniä. Valtuutetulla voi siten olla sekä intressi että halu tehdä omaisuusjärjestelyjä sellaisten sukulaisten kanssa, joihin nähden valtuuttaja on nykyisen lainsäädännön perusteella esteellinen. Esteettömän henkilön löytäminen edunvalvontavaltuutetuksi tai varavaltuutetuksi on monille valtuuttajille kuitenkin vaikeaa tai jopa mahdotonta. Tämän vuoksi edunvalvontavaltakirjan käytettävyys jää nykyisin ajoittain vähäiseksi eikä se kaikissa tilanteissa tue valtuuttajan itsemääräämisoikeutta tarkoitetulla tavalla.

On kuitenkin todennäköistä, että ehdotetun muutoksen voimaantulon jälkeen havaittaisiin, että monista edunvalvontavaltakirjoista puuttuu nimenomainen määräys valtuutetun oikeudesta edustaa valtuuttajaa tietyissä sukulaisuussuhteissa esteellisyyden estämättä. Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, ettei valtakirjan laatija ole ollut tietoinen erillisen määräyksen tarpeellisuudesta tai siitä, ettei valtuuttaja ole osannut ennakoida edustusosoikeuden laajentamisen tarvetta. Vastaava tilanne syntyi aikanaan kiinteää omaisuutta koskevien nimenomaisten määräysten kanssa ja nimenomaisen määräyksen vaatimuksesta luovuttiin (HE 69/2025 vp, s. 9–10). Haluttuihin tavoitteisiin pääseminen ehdotetulla muutoksella edellyttäisi merkittäviä viestinnällisiä ja koulutuksellisia panostuksia, jotta kansalaiset sekä edunvalvontavaltuutuksia laativat julkiset oikeusavustajat, muut juristit sekä kolmannen sektorin toimijat saisivat riittävät tiedot mahdollisuudesta rajata edunvalvontavaltuutetun esteellisyyttä erillisellä määräyksellä.

Jos valtakirjaan ei ole otettu määräystä edustusosoikeuden laajentamisesta eikä siinä ole nimetty esteettöntä varavaltuutettua, joudutaan yksittäisen oikeustoimen osalta jatkossakin määräämään edunvalvoja holhustoimesta annetun lain mukaisesti. Edunvalvojan määrää tällöin tuomioistuin tai holhustoimesta annetun lain 12 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa holhousviranomainen. Usein holhousviranomaisella ei kuitenkaan ole valtuuttajan terveydentilan takia toimivaltaa edunvalvojan määräämiseen. Menettelyt ovat hitaita ja aiheuttavat valtuuttajalle kustannuksia.

Edellä esitetty puoltaa sääntelyratkaisua, jossa edunvalvontavaltuutettu olisi esteellinen vain tilanteissa, joissa vastapuolena on valtuutettu itse, hänen puolisonsa tai lapsensa taikka henkilö, jota valtuutettu edustaa. Valtuuttajalla säilyisi edelleen mahdollisuus rajoittaa edunvalvontavaltuutetun edustusosoikeutta edunvalvontavaltakirjassa, mikäli hän pitäisi tällaista rajausta tarpeellisenä.

### **Pääasialliset vaikutukset (mietinnän luku 4.2.)**

Onko teillä täydennettävää ehdotuksen vaikutusarvioiteihin, esim. oman organisaation kannalta?

Mietinnön kohdassa 4.2.1.5 Vaikutukset hyvinvointialueisiin on ohitettu ehdotettujen muutosten vaikutukset sosiaali- ja terveystalouden ammattihenkilöiden osaamisvaatimuksiin. Ehdotetut muutokset tulevat aiheuttamaan muutoksia ja edellyttää taloudellista panostusta sosiaali- ja terveystaloudella työskentelevien lisä- ja täydennyskoulutustarpeisiin. Sosiaali- ja terveystalouden ammattihenkilöt tulevat merkittävältä

osalta konkreettisesti soveltamaan ehdotettua lainsäädäntöä, ja heidän osaamisellaan sekä jokapäiväisellä toiminnallaan on suuri merkitys potilaiden ja asiakkaiden oikeuksien toteutumisessa.

Muilta osin vaikutusarviointiin ei ole täydennettävää.

### **Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset (mietinnön luku 5.1)**

Näkemyksenne luvussa 5.1 esitetystä, erityisesti työryhmän pohtimista malleista siihen, miten laillisen edustajan tiedonsaantioikeutta voitaisiin harkita laajennettavaksi sosiaali- ja terveysministeriön alaan kuuluvassa lainsäädännössä (luku 5.1.3.)?

Laillisten edustajien tehtävien hoitamiseksi on tarpeen, että heidän tiedonsaantioikeuttaan laajennetaan sosiaali- ja terveysministeriön alaan kuuluvassa lainsäädännössä.

Lainsäädäntöä kehitettäessä tulisi myös ottaa huomioon, että tällä hetkellä ei ole olemassa yhdenmukaisia käytäntöjä varmistua henkilön kelpoisuudesta antaa valtuutus sähköiseen asiointiin ilman verkkopankkitunnuksia tai mobiilivarmennetta. Tällä hetkellä henkilöt, joilla ei ole verkkopankkitunnuksia tai mobiilivarmennetta, voivat antaa asiointia koskevia valtuuksia valitsemalleen henkilölle sosiaali- ja terveydenhuollon yksikössä asioimalla. Valtuutuksenantotilanteisiin, joissa valtuutuksen antajan toimintakyky on alentunut ei kuitenkaan ole selkeitä ja yhdenmukaisia ohjeistuksia, joiden mukaisesti voitaisiin varmistua henkilön valtuutuksenantokelpoisuudesta. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöt joutuvat käytännössä arvioimaan henkilön päätöksentekokelpoisuutta ilman oikeudellista – ja toisinaan myös ilman lääketieteellistä – koulutusta. Tämä asiantila on omiaan johtamaan epäyhdenmukaiseen arviointiin ja kansalaisten epätasa-arvoiseen kohteluun sekä oikeusturvaongelmiin.

### **Muuta**

Onko teillä muuta lausuttavaa työryhmän ehdotukseen liittyen, esimerkiksi jaksoon 2.3 (eräät perinnöstä luopumista koskevat tilanteet)?

Lapsen oikeuksia koskevissa lainsäädäntöratkaisuissa ohjaavana perusteena tulee olla lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 59-60/1991) mukaisesti olla lapsen etu. Lapsen etua arvioitaessa tulee ottaa huomioon paitsi taloudelliset intressit myös laajasti kaikki muut lapsen etuun vaikuttavat tekijät.

Työryhmän mietinnössä kuvataan riitaiset sukulaisuussuhteet pesän hallinnointia ja jakamista hankaloittavana ongelmana. Mietinnössä sivuutetaan sukulaisuusteiden mahdollinen vahingollisuus, mikä voi johtaa inhimillisestä näkökulmasta täysin kohtuuttomiin ja lapsen edun vastaisiin tilanteisiin. Lapsen edunvalvojana toimiva vanhempi voi joutua luopumansa perinnön vuoksi olemaan tekemisessä henkilön kanssa, joka on kohdistanut lapseen taikka hänen edunvalvojanaan toimivaan vanhempaansa pakottavaa kontrollia tai rikoksen taikka henkilö, joka on määrätty lähestymiskieltoon lapsen tai vanhemman suojaksi. Tällaiset tilanteet ovat omiaan merkittävästi kuormittamaan lapsen edunvalvojana toimivaa vanhempaa ja siten vakavasti vaarantavat lapsen etua.

Lisäksi työryhmän mietinnössä on kritisoitu kuolinpesän omaisuuden konservatiivista arviointia. Konservatiiviselta näyttävä arviointi voi kuitenkin olla täysin perusteltua erityisesti kiinteistöomaisuuden ollessa kyseessä. Omaisuuden aliarvostamiselta näyttävällä omaisuuden arvostamisella voidaan välttää esimerkiksi potentiaalisesti salaisia virheitä sisältävän kiinteistön myyntiä seuraava kaupanpurkua koskeva oikeudenkäynti, siihen liittyvät vahingonkorvausvaatimukset, korkovaatimukset ynnä muut perintöön liittyvät merkittävät taloudelliset riskit. Tällaisiin potentiaalsiin kiinteistökauppariitoin liittyvä merkittävä taloudellinen riski perinnönsaajana olevalle lapselle. Lisäksi potentiaalsiin kiinteistökauppariitoin liittyvä konflikti, epävarmuus ja pitkäkestoisuus voivat vaikuttaa lapsen edunvalvojana toimivan vanhemman henkiseen hyvinvointiin niin merkittävästi, että lapsen etu vaarantuu.

Viranomaisen on vaikea arvioida lapsen etua yllä olevan kaltaisissa monisyisissä tilanteissa. Tämän vuoksi lupasääntelyä tulisi muuttaa. Sääntelyä olisi perusteltua kehittää Saksan ja Viron mallin suuntaan niin, että vanhemman toimiessa lapsensa edunvalvojana perinnöstä luopumiseen ei tarvita viranomaisen myöntämää lupaa silloin, kun lapsen perintöoikeus tai testamenttilahjoitus siirtyy lapselle ainoastaan sen johdosta, että vanhempi on itse luopunut perinnöstä.

**Laati**

Kaisa Näkki  
OTT, tutkijatohtori

Henna Nikumaa  
FT, tutkijatohtori